

DOI: <https://doi.org/10.36719/2663-4619/101/107-114>

Ağacəfər Məmmədov
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti
magistrant
agacefer.memmedov@mail.ru
UOT 334

KOB-LARIN TƏSNİFLƏŞDİRİLMƏSİ MEYARLARININ VƏ QLOBAL İQTİSADİYYATDA ROLUNUN TƏHLİLİ

Xülasə

Bazar iqtisadiyyatı şəraitində kiçik və orta bizneslər (KOB) ən çox müraciət olunan tədqiqat istiqamətlərdən birinə çevrilmişdir. Bu tendensiya KOB-ların qlobal iqtisadiyyatın əsas drayverlərindən biri kimi çıxış etməsi və milli iqtisadiyyatlara verdiyi töhfələrlə əlaqələndirilir. Bundan əlavə, KOB-lar digər bizneslərdən xeyli fərqlənirlər və bir sıra üstün imkanlara malikdirlər. Buraya, KOB-ların müştərilərlə sıx əlaqələrini, bazar tələbinə çevik cavab vermək potensialını və trendə uyğun innovativ məhsul və xidmətlər təklif etmək imkanlarını aid edə bilərik.

Məqsəd – Azərbaycanda və Avropa Birliyində KOB-ların təsnifləşdirilməsinə dair tətbiq olunan yanaşmaları təhlil etmək və qlobal iqtisadiyyatda KOB-ların rolunu müəyyənləşdirməkdir.

Metodologiya – məqalədə azərbaycanlı və xarici müəlliflərin tədqiqat nəticələrindən, eləcə də, Azərbaycan Respublikası və Avropa Komissiyası tərəfindən qəbul edilmiş normativ-hüquqi aktlar və rəsmi dövlət statistikasından istifadə edilməklə təhlillər aparılmışdır. Tədqiqatda müqayisəli təhlil, məzmun təhlili, ümumiləşdirmə və sair biznes tədqiqat metodlarından istifadə olunmuşdur.

Tədqiqatın nəticələri – AB və Azərbaycanda mikro, bizneslərin təsnifləşdirilməsi meyarları arasında ümumi oxşarlıq olsa da, Azərbaycanda mikro, kiçik, orta və iri olmaqla dörd kateqoriya, AB-də isə mikro, kiçik və orta olmaqla 3 kateqoriya müəyyən olunmuşdur. Təsnifləşdirmə zamanı Azərbaycanda illik gəlir, AB-də isə maliyyə dövriyyəsi və kapital indikatorlarından istifadə olunmuşdur.

Açar sözlər: Azərbaycan, Avropa, KOB, təsnifləşdirmə, iqtisadi inkişaf

AğaJafar Mammadov
Azerbaijan State University of Economics
master student
agacefer.memmedov@mail.ru

Analysis of sme classification criteria and their role in the global economy

Abstract

In the market economy, small and medium-sized businesses (SMEs) have become one of the most sought-after research areas. This trend is associated with SMEs acting as one of the main drivers of the global economy and their contributions to national economies. In addition, SMEs are quite different from other businesses and have a number of advantages. To this we can attribute SMEs' close relationships with customers, the potential to respond flexibly to market demand, and the ability to offer innovative products and services in line with trends.

Purpose – is to analyze the applied approaches to the classification of SMEs in Azerbaijan and the European Union and to determine the role of SMEs in the global economy.

Methodology – in the article, analyzes were made using the research results of Azerbaijani and foreign authors, as well as normative-legal acts and official state statistics adopted by the Republic of Azerbaijan and the European Commission. Comparative analysis, content analysis, generalization and other business research methods were used in the research.

Study Findings – although there is a general similarity between the criteria for classifying micro-businesses in the EU and Azerbaijan, four categories are defined in Azerbaijan: micro, small, medium and large, while in the EU 3 categories are defined: micro, small and medium. During the classification, annual income was used in Azerbaijan, and financial turnover and capital indicators were used in the EU.

Keywords: *Azerbaijan, Europe, SMEs, classification, economic development*

Giriş

On doqquzuncu əsrin sonlarında ictimai-iqtisadi tədqiqatlarda irəlin sürülən və müdafiə olunan böyük bizneslər iqtisadiyyatın əsas özəyini təşkil edir fikri zaman keçdikcə kiçik və orta bizneslərin (KOB) roluna dair araşdırmaların genişlənməsi ilə öz qüvvəsini itirmişdir. Artıq iyirminci əsrin ortalarından etibarən beynəlxalq miqyasda KOB-ların sosial-iqtisadi inkişafda oynadığı mühüm rol geniş çapda qəbul olunmağa başlamışdır (D Al-Tayyar, Abdullah, Abd Rahman, Ali, 2021). Bu kontekstdə iyirminci əsrin sonu və iyirmi birinci əsrin əvvəllərində demək olar bütün dünya ölkələrində KOB-ların milli iqtisadiyyatların inkişafında əvəzsiz rolu nəzərə alınaraq onların dəstəklənməsi mexanizmlərinin tətbiqi populyarlığını artırmışdır. Bununla bağlı olaraq, müvafiq istiqamətdə araşdırmalar aparan tədqiqatçılar yeni konseptual yanaşmalar irəli sürmüş və əhəmiyyətli hesab oluna biləcək tədqiqat nəticələri əldə etmişlər.

KOB-lar bir çox cəhətlərinə görə digər bizneslərdən fərqlənirlər və üstün imkanlara malikdirlər. Məsələn, müştərilərlə daha sıx münasibətlər qurması onlara qarşı insanların daha loyal münasibətləri ilə nəticələnir. Digər tərəfdən bazar tələbinə çevik cavab vermək iqtidarındadırlar və trendə uyğun məhsul və xidmətlər təklif edə bilirlər ki, bu da onların daha çox mənfəətli fəaliyyətinə kömək edir. Ancaq KOB-ların bəlkə də ən mühüm faydası onların təmsil olunduğu ölkədə orta təbəqənin inkişafını dəstəkləməsidir. Bütün bunlara rəğmən KOB-ların zəif tərəfləri də mövcuddur. Məsələn, bu tip müəssisələr böyük maliyyə resurslarına malik olmadıqlarına görə müvafiq proqram və xidmətlərdən istifadə edə bilmirlər və kibertəhlükəsizlik baxımından təhdidlərlə qarşılaşırlar. KOB-ların digər bir problemi isə, onların maliyyə mənbələrinə çıxış imkanlarının zəif olması ilə bağlıdır. Bu amil onların fəaliyyətinə mənfi təsir edir, bəzən böyüməsi və inkişafına mane olur (Nizaeva, Coshkun, 2018).

Qlobal çərçivədə aparıcı beynəlxalq təşkilatlardan hesab olunan İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatının açıq informasiya resurslarında yer almış məlumatlarına əsasən kiçik və orta ölçülü sahibkarlıq müəssisələri təşkilatın üzvü olan 34 ölkənin məcmu sahibkarlığın 34 faizini və üzv dövlətlərin əhalisinin məşğulluğunun isə təqribən 60-70 faizini özündə ehtiva edir.

Bundan əlavə, həmin dövlətlərin ÜDM-nin təxminən 60 faizi KOB-lar tərəfindən reallaşdırılır (Hewitt, Rensburg, 2020). Hesab edirəm ki, bu göstəricilər KOB-ların bütün iqtisadi rolunu əhatə etməsə də onların qlobal iqtisadiyyatda rolunu müəyyən dərəcədə ifadə etməyə imkan verir. Praktiki baxımdan əldə olunan tədqiqat nəticələrinə və milli inkişaf məqsədlərinə uyğun olaraq, ayrı-ayrı ölkələrdə KOB-ların inkişaf strategiyaları qəbul hazırlanmış və dəstək mexanizmləri tətbiq edilmişdir.

Buna görə də, son dövrlərdə dünya iqtisadiyyatının ən sürətlə inkişaf edən ölkələrində KOB-larla bağlı məqsədli və davamlı siyasətlər həyata keçirilir. Buna görə də, qlobal səviyyədə iqtisadi artımın təmin olunmasında bu bizneslərin payı olduqca yüksəkdir və təxminən 80 faizə bərabərdir. Məsələn, Şərqi Asiya ölkələrinin ümumi sənaye ixracatında KOB-ların rolun əhəmiyyətli paya sahib olmasını müvafiq olaraq Tayvanda 56 faiz, Çin və eləcə də, Koreyanın hər ikisində 40 faizdən artıq olmasında görmək mümkündür (Mammadli, Stasiak-Betlejewska, 2016). Məhz bu və digər töhfələrinə görə, milli və regional çərçivələrdə KOB-ların dəstəklənməsi məqsədilə konseptual yanaşmalar irəli sürülür və iqtisadi siyasət strategiyaları reallaşdırılır. Bunun üçün isə onların təsnifləşdirilməsi, KOB kateqoriyasına aid olan biznes subyektlərinin müəyyənləşdirilməsi müvafiq siyasətin təməl prinsiplərindən birini təşkil edir.

KOB-ların qlobal iqtisadiyyatda rolu

KOB-ların bir sıra xüsusiyyətlərinin və bu istiqamətdə araşdırmaların genişlənməsinin tədqiqindən sonra belə bir sual ortaya çıxır – **KOB-ların iqtisadiyyatda rolu nədir və ya onlar milli iqtisadiyyatlara necə töhfə verirlər?**

Bu istiqamətdə aparılan araşdırmalar belə qənaətə gəlmişdir ki, KOB-lar milli iqtisadiyyatların özəyini təşkil etməklə ölkələrin sosial-iqtisadi inkişafında əsas drayverlər kimi çıxış edir. Belə ki, KOB-ların sayının getdikcə artması onların ÜDM-in formalaşmasında aparıcı rolunu təmin edir, eyni zamanda, işsizliyin aradan qaldırılmasına güclü dəstək verməklə insanların sosial rifahının gücləndirilməsində mühüm rol oynayır (Wozniak, Duda, Gasior, Bernat, 2019). Məlum olur ki, KOB-ların birinci rolu onların ÜDM-in yaradılmasında böyük pay sahibi olması və məşğulluq imkanlarının genişləndirilməsinə böyük töhfələr bəxş etməsi ilə bağlıdır. Bu da onların müasir bazar iqtisadiyyatında daşdığı rolun sosial-iqtisadi xarakterə malik olduğunu söyləməyə imkan verir.

Bu istiqamətdə araşdırmaların gəldiyi maraqlı nəticələrdən biri də ondan ibarətdir ki, KOB-lar ölkələrin sosial-iqtisadi inkişafına böyük töhfə verdiyi kimi ölkələrin sahibkarlıq və biznes mühiti, o cümlədən, dövlət tərəfindən həyata keçirilən dəstək mexanizmləri də öz növbəsində sahibkarlığın inkişafında həlledici rol oynayır. Burada təsiredici amillərə həm də milli iqtisadiyyatın sabit inkişaf vəziyyətinə malik olması, iqtisadi sistemin şəffaf fəaliyyəti, biznes subyektlərinin hüquqlarının qorunması kimi aparıcı elementlər də daxildir (Gyori, Czako, Horzsa, 2019). Beləliklə, KOB-ların dəstəklənməsi siyasəti həyata keçirilməklə yeni iş yerlərinin açılması təşviq olunur, yoxsulluğa qarşı mübarizə aparılır və nəticədə sosial-iqtisadi inkişaf sürətləndirilir.

Digər tərəfdən KOB-ların fəaliyyəti sosial-iqtisadi inkişafa güclü təsiri həm də özündə keyfiyyət xarakteri daşıyır. Ona görə ki, müxtəlif sahələrdə KOB-ların yaranması və inkişafı eyni zamanda yeni innovasiya və texnologiyaların istehsalata tətbiqi, xidmət sektorunda səmərəliliyin artırılması kimi nəticələrə gətirib çıxarır. Belə ki, böyük maliyyə və insan resurslarına malik olmayan kiçik və orta sahibkarlıq müəssisələri qlobal bazar mühitində rəqabət üstünlüyünü təmin etmək üçün əsas alət kimi yeni innovasiyaların imkanlarından istifadə edirlər. Bu subyektlərin müvafiq istiqamətdə faydalı fəaliyyətinin əsas səbəblərindən biri də onların struktur baxımından daha yığcam və çevik quruluşa malik olmasıdır. Məhs bu amil onların meydana çıxan yeni texnologiyaları daha tez və çevik formada tətbiq etməsinə imkan verir ki, bu da onların böyük firmalarla müqayisədə daha tez bir zamanda rəqabət üstünlüyü təmin etməsini şərtləndirir. Ən vacib amillərdən biri də ondan ibarətdir ki, böyük firmalar yüksək ixtisaslaşmaya malik mütəxəssisləri böyük əməkhaqqı müqabilində işə cəlb etdiyi halda kiçik və orta biznes subyektləri əmək bazarında daha aşağı ixtisaslaşma səviyyəsinə malik olan, yəni, peşə təhsili və ya praktik iş bacarıqlarına malik insanları işlə təmin edirlər (Hashi, Krasniqi, 2011).

1999-cu ildən fəaliyyət göstərən Qlobal Sahibkarlıq Monitorinqinin (GEM) hesabatında göstərilir ki, sahibkarlıq müəssisələri tədqiq olunan bütün ölkələrdə sosial-iqtisadi inkişafın aparıcı qüvvəsi kimi özünü göstərməklə milli iqtisadiyyatlarda davamlı inkişafın təminediciləri kimi çıxış edir. Yeni KOB-ların fəaliyyətə başlaması yeni iş yerlərinin açılması anlamına gəlməklə böyük miqyasda əlavə dəyərin yaradılması, yeni biznes ideyalarının reallaşdırılması və iqtisadiyyatın innovasiyalı inkişafının genişlənməsi baxımından əvəzsiz rola malikdir. Bütün bunlarla yanaşı KOB-ların inkişafı milli iqtisadiyyat çərçivəsində sahibkarlıq mühitinin güclənməsinə də təkan verməklə ölkə iqtisadiyyatının liberallaşmasına və müasir iqtisadi konyukturaya uyğun iqtisadi struktur islahatlarının aparılmasına gətirib çıxarır. GEM-in geniş tədqiqat nəticələrində o da vurğulanır ki, hər hansı ölkədə əlverişli biznes mühitinin təmin edilməməsi orada biznes təşəbbüslərinin ciddi mənada boğulmasına, iqtisadi aktivliyin azalmasına və milli iqtisadiyyatın potensial imkanlarının zəifləməsinə səbəb olur. Buna görə də, əksər ölkələr KOB-ların dəstəklənməsi məqsədilə inkişaf strategiyaları qəbul edir və dəstək mexanizmləri tətbiq edirlər. Tədqiqatda qeyd olunur ki, KOB-ların inkişafına təsir edən əsas faktorlar sahibkarların maliyyə mənbələrinə çıxış imkanlarının məhdudluğu və inzibati-prosedur şərtlərinin ağırlığı ilə bağlıdır (GEM, 2022). Buradan belə qənaətə gəlmək olur ki, qlobal iqtisadiyyatda aparıcı qüvvə kimi çıxış

edən sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi böyük miqyasda milli hökumətlər tərəfindən tətbiq edilən iqtisadi siyasət və KOB-lara qarşı yanaşmadan asılıdır.

KOB-lar qlobal miqyasda milli iqtisadiyyatlar üçün böyük imkanlar təmin etməsi və oynadığı mühüm rol onların əsas makroiqtisadi göstəricilərinin müəyyənləşdirilməsi məqsədilə aparılan araşdırmalarda da öz əksini tapmışdır. Bu baxımdan qeyd etmək yerinə düşər ki, UNIDO təşkilatı (BMT-nin Sənayenin İnkişafı Təşkilatı) tərəfindən açıqlanmış məlumatlara görə KOB-lar ölkə iqtisadiyyatlarında davamlı inkişafın təmin edilməsi və rəqabətçil biznes mühitinin formalaşmasında aparıcı qüvvə kimi çıxış edirlər (Bayramov, Hasanov, Aghayarli, Kadyrov, Aghahasanli, Isayev, 2017). Bunun əsas göstəricilərindən biri kimi o vurğulanır ki, KOB-lar bütün biznes təsisatlarının təxminən 90 faizini və eyni zamanda məşğul əhəlinin təxminən 60 faizini özündə birləşdirir.

Avropa İttifaqında və Azərbaycanda KOB-ların təsnifləşdirilməsi təcrübəsi.

KOB-ların dəstəklənməsi ilə bağlı demək olar bütün ölkələrdə müvafiq siyasət həyata keçirilməsinə baxmayaraq əminliklə deyə bilərik ki, bu istiqamətdə ən yaxşı təcrübələrdən Avropa Birliyinə (AB) aiddir. Buna görə də, AB-nin KOB təcrübəsinin təhlili tədqiqatın qarşıya qoyduğu məqsədlərin reallaşdırılması baxımından böyük əhəmiyyətə malikdir. Bu baxımdan, Avropa Komissiyasının (AK) ictimai açıq elan etdiyi informasiyalardan məlum olur ki, AB-də biznes subyektlərinin böyük əksəriyyəti KOB-lardan təşkil olunmuşdur. Buna görə də, KOB-lar yeni iş yerlərinin və əlavə dəyərin yaradılmasında kontekstində və ümumilikdə iqtisadi artımın təmin olunmasında xüsusi rol oynayırlar. Nümunə kimi göstərə bilərik ki, statistikaya əsasən AB-nin üzvü olan 28 ölkənin mövcud olan KOB subyektləri məcmu bizneslərin təxminən 99,8 faizini özündə birləşdirməkdədir. Beləliklə, KOB-lar bir sıra sektorları nəzərə aldıqda məşğulluğun ortalamada 60 faizdən çoxunu təmin edir (Publications Office of the European Union, 2018). Təbii ki, bütün bunlar AB-də KOB siyasətinin mütəşəkkil formada həyata keçirilməsinin həm nəticəsidir, həm də bu sahədə tənzimləmə və təşviq mexanizmlərinin daha da səmərəliləşdirilməsini tələb edir. Bu kontekstdə, təmin edilən iqtisadi siyasətin ilkin elementlərindən biri kimi KOB-ların təsnifləşdirilməsi və onları fərqləndirən meyarların müəyyənləşdirilməsi çıxış edir. Bu baxımdan, AB-nin müvafiq təsnifləşdirmə meyarlarının təsvir edildiyi Cədvəl 1-in təhlil edilməsinə ehtiyac vardır.

Cədvəl 1. AB-də mikro ölçülü, kiçik ölçülü və orta ölçülü bizneslərin təsnifləşdirilməsi meyarları

Biznes kateqoriyası	İşçilərin sayı	Maliyyə dövriyyəsi (MD) (milyon avro, €)	Kapitalı (milyon avro, €)
Mikro ölçülü	< 10	≤ 2	≤ 2
Kiçik ölçülü	< 50	≤ 10	≤ 10
Orta ölçülü	< 250	≤ 50	≤ 43

Mənbə: AK tərəfindən qəbul edilmiş müvafiq sənəd.

Cədvəldən də görüldüyü kimi mikro ölçülü biznes müəssisələrinə insan resursları sayı 10 nəfərdən az, eləcə də, MD və eyni zamanda sahib olduğu kapitalı maksimum 2 milyon avro olan sahibkarlıq subyektləri aid edilmişdir.

Kiçik ölçülü sahibkarlıq təsisatlarına gəldikdə isə onlara çalışan insan resurslarının say tərkibi 50 nəfərdən az olan, eyni zamanda da, illik MD həcmi və kapital miqdarının maksimum həddi 10 milyon avro olan müəssisələr daxildir.

Nəhayət orta ölçülü biznes subyektlərinə gəldikdə, AK-nın müvafiq təsnifləşdirmə sənədində bu müəssisələrə çalışan insan resursları sayı 250-dən az, illik MD həcmi maksimum 50 milyon avro və kapital miqdarının maksimum həddi isə maksimum 10 milyon avro olan müəssisələr daxil edilmişdir (11). Cədvəlin təhlilindən də görüldüyü kimi AB-də mikro, kiçik və orta kateqoriyalı bizneslərin təsnifləşdirilməsi ilə bağlı konkret müəyyən olunmuş hədlər və meyarlar vardır. Ancaq araşdırma zamanı əldə etdiyimiz məlumatlar onu da göstərir ki, birlik üzvü olan ölkələrdə müvafiq biznes subyektlərinin müəyyənləşdirilməsi zamanı fərqli ölçü meyarlarından və yanaşmalardan da istifadə olunur. Bir çox hallarda bu praktika müvafiq ölkə iqtisadiyyatlarının özəlliyi və fərqli xüsusiyyətlərindən irəli gəlir.

Təhlil olunan AB ölkələrində KOB-ların təsnifləşdirilməsi meyarları ilə Azərbaycanda qəbul olunmuş müvafiq meyarlar arasında müəyyən müqayisələrin aparılması olduqca maraqlı olar. Azərbaycan Respublikası da müstəqilliyin bərpasından sonrakı 1990-cı illərdə bazar iqtisadiyyatı münasibətlərinə keçidi prioritet elan edərək ölkədə biznes mühitinin inkişafı və müxtəlif forma və növlərə əsaslanan bizneslərin inkişafını dəstəkləmişdir. Milli iqtisadiyyatda KOB-ların rolunu araşdıran azərbaycanlı tədqiqatçılar bu biznes subyektlərinin inkişafının ölkədə sosial rifahın gücləndirilməsinə güclü töhfə verdiyini aşkar etmişlər. Aparılan araşdırmaların gəldiyi nəticələrə əsasən KOB-ların miqdarının və bu istiqamətdə investisiyaların artması ölkə iqtisadiyyatında müsbət dəyişikliklərlə müşahidə olunur. Bu ölkənin əsas makro iqtisadi göstəricilərində KOB-ların xüsusi çəkisinin böyüməsi ilə yanaşı, milli iqtisadiyyatda müsbət keyfiyyət dəyişikliklərinin baş verməsini də sürətləndirir. Bu amil, yeni innovasiya və texnologiyaların tətbiqinin genişlənməsi şəraitində iqtisadi səmərəliliyin artması və iqtisadi resurslardan daha effektiv istifadə ilə xarakterizə olunur. Bu da öz növbəsində əhalinin məşğulluğunun daha da yaxşılaşmasına, vətəndaşların gəlir səviyyəsinin yüksəlməsinə və dövlət büdcəsinə cəlb edilən vergi xərclərinin böyüməsinə səbəb olur (Ahmadov, Valiyev, 2019). Fikrimcə, burada bir amili də vurğulamaq lazımdır ki, Azərbaycan Respublikasının büdcəsi əsasən sosial yönümlü olduğuna görə, dövlətin büdcə gəlirlərinin artması eyni zamanda dövlətin sosial siyasətinin genişləndirilməsinə imkan verir. Beləliklə, nəticə çıxara bilərik ki, KOB-ların inkişafının sosial-iqtisadi inkişafa birbaşa və dolaylı təsirləri vardır.

Azərbaycanda həyata keçirilən sahibkarlığın inkişafı sahəsində müvafiq dövlət siyasətinin də təməl prinsiplərindən biri kimi dəstəklənən KOB subyektlərinin əsas meyarlarının müəyyənləşdirilməsi həm elmi, həm də praktik əhəmiyyət kəsb edir. Bu baxımdan, Nazirlər Kabinetinin (NK) 21.12.2018-ci il tarixli və 556 sayılı müvafiq qərarı ölkəmizdə müvafiq biznes subyektlərinin yeni meyarlarının qəbul edilməsi (13) ilə əlamətdardır. **Cədvəl 2**-də təsvir edilmiş həmin meyarlar Azərbaycanda fəaliyyət göstərən sahibkarlıq subyektlərinin kateqoriyalarının müəyyənləşdirilməsi və onlara qarşı dəstək mexanizmlərinin tətbiq olunması baxımından çərçivə sənədidir.

Cədvəl 2. Azərbaycanda biznes subyektlərinin yeni ölçü meyarları

Sahibkarlıq kateqoriyası	İşçilərin sayı	İllik gəliri (ig) (min AZN)
Mikro ölçülü	1-10 arası	$ig \leq 200$
Kiçik ölçülü	11-50 arası	$200 < ig \leq 3000$
Orta ölçülü	51-250 arası	$3000 < ig \leq 30000$
Böyük ölçülü	251+	$30000 < ig$

Mənbə: NK-nın 21.12.2018-ci il tarixli qərarına uyğun olaraq müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Cədvəlin təhlili zamanı məlum olur ki, Azərbaycanda mikro biznes müəssisələri kateqoriyasına çalışan işçilərinin say miqdarı maksimum 10 nəfəri, eləcə də, İG həcmi maksimum 200 min AZN olan sahibkarlıq subyektləri daxildir.

Kiçik biznes təsisatları isə çalışan işçilərinin say miqdarı 11-50 aralığında dəyişən və həmçinin də İG həcmi aşağısı 200 min AZN-dən başlamaqla yuxarı həddi 3 milyon AZN-ə qədər olan sahibkarlıq subyektlərini özündə birləşdirir.

Orta biznes müəssisələrinə gəldikdə isə, bu kateqoriyaya daxil olan subyektlərin çalışan işçilərinin say miqdarı 51-250 aralığında, İG həcmi isə müvafiq olaraq minimum 3 milyon AZN-dən artıq, maksimum isə 30 milyon AZN olaraq müəyyənləşdirilmişdir.

NK tərəfindən qəbul edilmiş müvafiq qərara əsasən çalışan işçilərinin say miqdarı 251 nəfərdən artıq olan və eyni zamanda, İG həcmi 30 milyon AZN-dən yuxarı olan biznes subyektləri böyük ölçülü sahibkarlıq müəssisələri kimi təsbit edilmişdir.

Araşdırma zamanı əldə olunan nəticələrə əsaslanmaqla, AB və Azərbaycanda biznes müəssisələrinin təsnifləşdirilməsi meyarları arasında müqayisəli təhlil apardıqda məlum olur ki, ümumi yanaşmada böyük oxşarlıq vardır. Bununla belə, Azərbaycanda mikro, kiçik, orta və iri olmaqla dörd kateqoriya biznes subyektləri müəyyən olunduğu halda AB-nin müvafiq sənədində iri sahibkarlardan bəhs olunmamışdır. Həm Azərbaycanda, həm də AB-də mikro, kiçik və orta sahibkarlar üçün müəyyən olunan işçi sayı əsasən eyni olsa da, bu sahibkarları fərqləndirmək üçün Azərbaycanda illik gəlir, AB-də isə maliyyə dövriyyəsi indikatorlarından istifadə olunduğuna görə birlik ölkələri üçün bu göstəricilər daha böyük müəyyənləşdirilmişdir. Didər bir əsas fərq də ondan ibarətdir ki, AK Azərbaycan NK-dən fərqli olaraq meyarları müəyyənləşdirərkən sahibkarların kapitalı indikatorundan da istifadə etmişdir.

2022-ci ildə ölkəmizdə fəaliyyətdə olan biznes müəssisələrinin məcmu sayı 377842-yə çatmışdır. Bu müəssisələrin kateqoriyalar üzrə bölgüsünə gəldikdə isə bunlardan 366944-ü mikro sahibkarların payına düşmüş, 7760 ədədi kiçik sahibkarlardan, 3138-i isə orta sahibkarlardan təşkil olunmuşdur. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən 02.02.2022-ci il tarixində imzalanmış "Azərbaycan Respublikasının 2022-2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası"nda müvafiq istiqamətdə dövlətin dəstəkləyici rolunun və təşfiq siyasətinin artırılması nəzərdə tutulmaqla bəhs olunan mikro, kiçik və orta ölçülü biznes müəssisələrinin milli

İqtisadiyyatda xüsusi çəkisinin artırılması nəzərdə tutulmuşdur (AzSTAT, 2023). Ümumilikdə isə, ötən müddətdə görülən işlər və dəstək mexanizmləri, eləcə də, KOB Dostu və KOB İnkişaf Mərkəzləri kimi dəstəkləyici qurumların fəaliyyətinin genişlənməsi ölkəmizdə bu bizneslərin inkişafına dövlət qayğısının göstəricisidir və böyük inkişaf perspektivlərinin mövcudluğundan xəbər verir.

Nəticə

Araşdırma göstərir ki, KOB-lar qlobal miqyasda bir çox makroiqtisadi göstəricilərin formalaşmasında, o cümlədən, insanların məşğulluğunun təmin edilməsi, ölkənin ÜDM həcmində artırılması, əlavə dəyərin yaradılması və eləcə də, yeni innovasiya və texnologiyaların istehsalata tətbiqində mühüm rol oynayır. Buna görə də, müvafiq bizneslərin araşdırılmasına həsr olunan tədqiqat işlərinin də aktuallığı artmış və sayı çoxalmışdır. KOB-lar müştərilərlə daha sıx münasibətlər qurması, bazar tələbinə çevik cavab vermək imkanları və trendə uyğun məhsul və xidmətlər təklif edə bilmək, eləcə də, orta təbəqənin inkişafını dəstəkləmək kimi bir çox üstün cəhətlərə malik olmasına baxmayaraq onların müəyyən zəif cəhətləri də vardır. Məsələn, bu tip müəssisələr böyük maliyyə resurslarına malik olmadıqlarına görə müvafiq proqram və xidmətlərdən istifadə edə bilmirlər və kibertəhlükəsizlik baxımından təhdidlərlə qarşılaşırlar. KOB-ların digər bir problemi isə, onların maliyyə mənbələrinə çıxış imkanlarının zəif olması ilə bağlıdır. Bu amil onların fəaliyyətinə mənfi təsir edir, bəzən böyüməsi və inkişafına mane olur. KOB-ların təsnifləşdirilməsi meyarlarının müəyyənləşdirilməsi meyarlarına gəlincə, AB və Azərbaycanda biznes müəssisələrinin təsnifləşdirilməsi meyarları arasında ümumi yanaşmada böyük oxşarlıq olsa da, Azərbaycanda mikro, kiçik, orta və iri olmaqla dörd kateqoriya biznes subyektləri müəyyən olunduğu halda, AB-nin müvafiq sənədində iri sahibkarlardan bəhs olunmamışdır. Həm Azərbaycanda, həm də AB-də mikro, kiçik və orta sahibkarlar üçün müəyyən olunan işçi sayı əsasən eyni olsa da, bu sahibkarları fərqləndirmək üçün Azərbaycanda illik gəlir, AB-də isə maliyyə dövriyyəsi indikatorlarından istifadə olunduğuna görə birlik ölkələri üçün bu göstəricilər daha böyük maliyyə məbləği ilə müəyyənləşdirilmişdir. Digər bir əsas fərq də ondan ibarətdir ki, AK Azərbaycan NK-dən fərqli olaraq müvafiq meyarları müəyyənləşdirərkən sahibkarların kapitalı indikatorundan da istifadə etmişdir.

Ədəbiyyat

1. D Al-Tayyar, R.S., Abdullah, A.R.B., Abd Rahman, A., Ali, M.H. (2021). Challenges and obstacles facing SMEs in the adoption of e-commerce in developing countries; A case of Saudi Arabia.
2. Nizaeva, M., Coshkun, A. (2018). Determinants of the financing obstacles faced by SMEs: An empirical study of emerging economies. *Journal of Economic and Social Studies*, 7(2), 81 p.
3. Hewitt, L.M., van Rensburg, L.J.J. (2020). The role of business incubators in creating sustainable small and medium enterprises. *The Southern African Journal of Entrepreneurship and Small Business Management*, 12(1), 9 p.
4. Mammadli, G., Stasiak-Betlejewska, R. (2016). Factors affecting success of SMES in Azerbaijan. *Archives of Engineering Knowledge*, 1(1), pp.56-58.
5. Wozniak, M., Duda, J., Gąsior, A., Bernat, T. (2019). Relations of GDP growth and development of SMEs in Poland. *Procedia Computer Science*,
6. Gyori, A., Czako, A., Horzsa, G. (2019). Innovation, financial culture, and the social-economic environment of SMEs in Hungary. *East European Politics and Societies*, 33(4), pp.976-1004.
7. Hashi, I., Krasniqi, B.A. (2011). Entrepreneurship and SME growth: evidence from advanced and lagard transition economies. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 17(5), pp.456-487.
8. GEM. (2022). 2021/2022 Global Report. Opportunity Amid Disruption.

9. Bayramov, V., Hasanov, R., Aghayarli, L., Kadyrov, Z., Aghahasanli, I., Isayev, S. (2017). A comparative study on development of small and medium enterprises (SMEs) in Azerbaijan. Available at SSRN 3485576.
10. Publications Office of the European Union. (2018). Annual report on European SMEs 2017/2018.
11. https://ec.europa.eu/growth/smes/sme-definition_en
12. Ahmadov, F., Valiyev, J. (2019). The evaluation of small and medium enterprises role in economic development of Azerbaijan. Economic and Social Development: Book of Proceedings, pp.397-408.
13. <http://www.e-qanun.az/framework/41048>
14. AzSTAT. (2023). Azərbaycanca mikro, kiçik və orta sahibkarlıq.

Göndərilib: 24.01.2024

Qəbul edilib: 30.03.2024